

שנה אחת מתוך מאה

תל-אביב בשנת 1933 על פי כתבותיה של

דורותי קהן

אסתר כרמל חכים

פתח דבר

בחודש מאי שנת 1933 עלתה לארץ ישראל דורותי קהן, עיתונאית יהודייה אמריקנית צעירה. בשבועות הראשונים לשהותה בארץ התגוררה בתל-אביב. המפגש עם תל-אביב ועם אנשיה השאיר עליה רושם חזק והיה עבורה חוויה מכוננת, שהודות לה ראתה בבניינה של תל-אביב מעשה חלוצי גדול וחשוב. מאז נמדד אצלה כל מה שהתרחש בעיר באמות מידה של מפעל ציוני חלוצי.

ביטוי לתחושות אלה נתנה קהן בסדרת מאמרים שכתבה בשפה האנגלית בעיתון *Palestine Post*, ומאוחר יותר בספרה האוטוביוגרפי "עלי באר" (*Spring Up, O Well*). העובדה כי השפה העברית לא הייתה שגורה בפיה לא מנעה ממנה לחוות את העיר בכל חושיה ולהעביר אל הכתב בסגנונה האישי את הווייתה של העיר העברית הראשונה באותה עת, או ליתר דיוק את מה שהייתה העיר בעיניה של מי שבאה אליה כתיירת לרגע, לשהות בה שבועות מספר עד שתארגן ותעבור לירושלים.

מן האמור לעיל אפשר להבין מדוע מתארים מאמריה של קהן את סביבת החיים שפוגש התייר המזדמן לעיר, ולא עוסקים בעניינים אחרים. נושאים כגון בתי מלון, מסעדות, חוף הים, חנויות וקניות, מראה הבתים והרחובות, הצבעים, הקולות והריחות, וראש העיר על הסוס, אלה חומרי הגלם שמהם בנתה קהן את הפסיפס התל-אביבי שלה. הוויית תל-אביב של קהן מקיפה חלק חשוב ממרקם החיים, אבל חסרים בה חלקים חשובים אחרים שהיו בלתי נגישים עבורה באותם שבועות ראשונים.

בשנים שבאו לאחר מכן הייתה חוזרת לכתוב מפעם לפעם על תל-אביב, תוך שהיא משלבת בכתביה זיכרונות מאותם שבועות ראשונים בעיר ה"חדשה ישנה". קהן הייתה בעלת יכולת מיוחדת לתאר בתמציתיות את התרשמיותה ממה שראתה, שמעה, הריחה, חשה וגם טעמה. מאמריה משאירים הרגשה הדומה למי שמביט בצירייהם של הציירים האימפרסיוניסטים. לנגד עיני עולות מתוך הכתוב תמונות וסצנות של העיר, והוא חש כאילו הוא עצמו שותף בהן ומשקיף מתוכן על המתרחש.

מאמר זה, שנכתב במלאות מאה שנה לתל-אביב, הוא חלק ממחקר רחב יותר העוסק במפעל חייה העיתונאי של דורותי קהן בראדון, המשותף לי ולננסי רוזנפלד. המאמר יתמקד בכתבותיה של קהן על תל-אביב של שנת 1933, אלה שנכתבו באותה שנה, ובזיכרונות שכתבה על העיר במועדים מאוחרים יותר.

קהן נמנתה עם אוהביה של תל-אביב. עם זאת לא חסכה ממנה ביקורת במקומות שמצאה לנכון לעשות זאת, במבט אוהב וכואב גם יחד. כאורחת לרגע הרואה כל פגע היא ראתה פגמים שיש לתקנם וכתבה על כך, לא פעם באירוניה, מתוך שהבינה כי במקום שבו צומחת עיר חדשה מתוך החולות מותר שיעשו טעויות והן תתוקנה עם הזמן. דורותי קהן כתבה "על הדבש ועל העוקץ, על המר והמתוק" של תל-אביב מתוך התלהבות והזדהות פנימית עמוקה.

ראשיתו של הפלסטיין פוסט

ה-*Palestine Post* היה העיתון היומי היחיד בשפה האנגלית בארץ בשנות השלושים. קדם לו השבועון היחיד בשפה האנגלית *Palestine Weekly*, שיצא לאור החל בשנת 1921 ועד סוף שנות העשרים,¹ בידי ארגון בני בנימין שבהנהגתו של איתמר בן אב"י, יליד הארץ.² ההנהלה הציונית שחיפשה כלי ביטוי בשפה האנגלית חשבה לקנות את השבועון מבן אב"י, אך הוא סירב לפנייתה להפוך את השבועון לשופר היישוב למי שאינם דוברי עברית.³ ההנהלה הציונית חיפשה אלטרנטיבה, אך בסופו של דבר העיתון לא עמד במבחן הכלכלי ובן אב"י מכר אותו להנהלה הציונית. למרות הפורמט הקטן, ההדפסה והנייר שהיו ברמה נמוכה, היה העיתון הבמה היחידה שבה יכול היה עיתונאי ציוני לפרסם כתבות ומאמרים שאותם יכלו לקרוא פקידים בריטים.

בסוף שנות העשרים ועד 1932 יצא לאור בארץ דף חדשות שהיה עיתון נוסף באנגלית, כלי ביטוי של ההנהלה הציונית, שנקרא *Palestine Bulletin*. עורכו הראשון היה שלום שוארץ והאחרון – גרשון אגרונסקי (לימים אגרון).⁴ ב-30 בנובמבר 1932 יצא לאור גיליונו האחרון ובי-1 בדצמבר 1932 יצא הגיליון הראשון של

יותר שחזרה המחברת דברים שכתבה קודם לכן, תוך הכנסת שינויים והתאמות שנדרשו בשל פרק הזמן שחלף. כך עשתה גם בספריה שיצאו לאור ובאלה הטמונים עדיין בכתבי יד. סגנון כתיבתה היה ייחודי. המאמר "רושם ראשון מתל-אביב" מדגים את המרכיבים של סגנונה המיוחד. קהן כתבה בהבזקים, כתיבה מעין "קליפית" במשפטים קצרים. התרשמותה מהעיר נכתבה בגוף ראשון וגוף שני יחד, עובדה הגורמת לקורא להרגיש כאילו הסיפור נכתב במיוחד בשבילו. כתיבתה הייתה אישית ונשית, והיא הקדישה תשומת לב רבה לשיתוף הקורא בחוויותיה. זוהי במידה רבה כתיבה חושפנית, הדורשת מהכותבת ביטחון עצמי רב. הסקרנות ועינה החדה גורמות לכך שהתמונות של חיי העיר שהיא מתארת חדות ובהירות. תכונות אלה אפשרו לה גם לטוות את המארג התיאורי של המתרחש בעיר בהתבסס על פרטים שעינה הבוחנת ראתה.

רושם ראשון מתל-אביב

(מתוך כתב יד לספר זיף זיף)

(Dorothy Kahn Bar Adon, *Zif Zif*, Manuscript, Dorothy Kahn Bar Adon's private archive [date missing], pp. 61-65)

[כתב היד זיף זיף שלא יצא לאור נמצא בארכיון הפרטי של דורותי קהן בר אדון בבית בנה, דורותי בר אדון, בחופית]
קטעים משיר אהבה בעברית הגיעו לחלוגי מהרחוב כאשר ניסיתי לשכנע את עצמי שזו באמת פלסטינה ושתל-אביב היא העיר העברית היחידה בעולם. יש בה בתים מודרניים נמוכים, צבועים בצהוב, בכחול ובורוד ורחובות מלאי אבק. קהל של אנשים צעירים מכל קצות העולם לבושים במגוון סגנונות ממלא את הרחובות. הם אוכלים "אסקימו" ומפסטים בעברית. בכל מקום נראים פיגומים ובית כנסת אחד לבן וגדול.

זהו הרושם המבלבל של תל-אביב במבט ראשון. העיר יכולה להיות אטלנטיק סיטי של פלסטינה, וכאבי הגדילה שהיא עוברת עכשיו יעוררו זיכרונות ברבים מוותיקי אטלנטיק סיטי.

ההגיגות על "SS אספניה" [האנייה שבה הגיעה קהן] החלו מוקדם אתמול בערב. שתיית היין והשירה הנמרצת של שירי חלוצים בעברית, ריקודי הורה וסיפורים נמשכו עד ארבע לפנות בוקר. זריחת השמש שלחה את כולנו לפינה בחרטום האנייה. כאן הצטופפנו בציפייה, מחכים למראה הראשון של היבשה, שהופיע רק בשבע בבוקר. עוד שירים, ואז פג הקסם בהמולת הירייה מהאנייה.

חוקי ההגירה כאן הם נוקשים וצריך להשלים עם חקירה מדרגה שלישית לפני שאפשר להעלות את המזוודות ואת החפצים לסירה קטנה המביאה את הנוסעים לנמל יפו. בדיקת מטען, זריקות מלריה ואת חופשייה להסתובב ביפו הערבית, חוששת שבכל רגע תקרוס הכרכרה תחת משקל המטען שלך.

אמר לך שמלון מונטיפיורי הוא מלון מרווח ולא יקר. את מצפה למלון ברמה של מלון ממוצע באחת השדרות הצדדיות של אטלנטיק סיטי. את יורדת ליד בניין צהבהב בנוי מלבנים, מכוסה פרחים, דומה לדירות יפות באטלנטיק סיטי. את שואלת על חדר ומקלחת, ונאמר לך: "אין לנו מקלחות, אבל אנחנו בונים אותן". זו ההיכרות הראשונה שלך עם הייחודיות של תל-אביב, שמאוחר יותר תלמדי שהיא צומחת מתוך טיח, צבע והלמות פטישים בלתי פוסקת.

האיש שדיבר אנגלית נעלם. את מבקשת וו למשהו דמוי מגבת, ושישה עובדים מנסים להבין אותך. את מוותרת, ומתחילה להבין בפעם הראשונה שאת למעשה בארץ דוברת עברית. דקות מעטות לאחר מכן את מתחילה לצעוד לכיוון רחוב אלנבי, רוצה לקנות משחה לצחצוח

ה-*Palestine Post*⁵. גרשון אגרונסקי היה העורך. קהל היעד שאליו כיוון אגרונסקי היה פקידי המנדט הבריטי שעיינו ברובם את המפעל הציוני, ערבים מקומיים, תושבי חוץ ששהו בארץ, מספר גובר והולך של תיירים, עולי רגל וראשי כנסייה מקומיים.⁶ העיתון הגיע לתפוצה של 4,000 עותקים בשנתו הראשונה ולשיא של 49,000 עותקים ביום הפלישה לנורמנדי. בשנת 1950 שינה העיתון את שמו ל-*Jerusalem Post*, והוא יוצא לאור עד היום.

קורות חייה ומפעלה העיתונאי של דורותי קהן

דורותי קהן בר אדון (1907-1950) נולדה בפילדלפיה למשפחה יהודית אמידה ומתבוללת. הוריה היו יוצאי גרמניה. המשפחה עברה להתגורר בעיר הנופש וההימורים, אטלנטיק סיטי. בעיר נופש פופולרית זו היו ידועי שם מבלים את חופשתם, ובעיתון מקומי נדפסו הראיונות שערכה עם מנהיגי פועלים, עם ציונים, עם תעשיינים, עם גנגסטרים, עם שחקנים ועם פוליטיקאים.⁷ בשנת 1924, כאשר הייתה קהן בת 17, נפטר אביה באופן פתאומי.

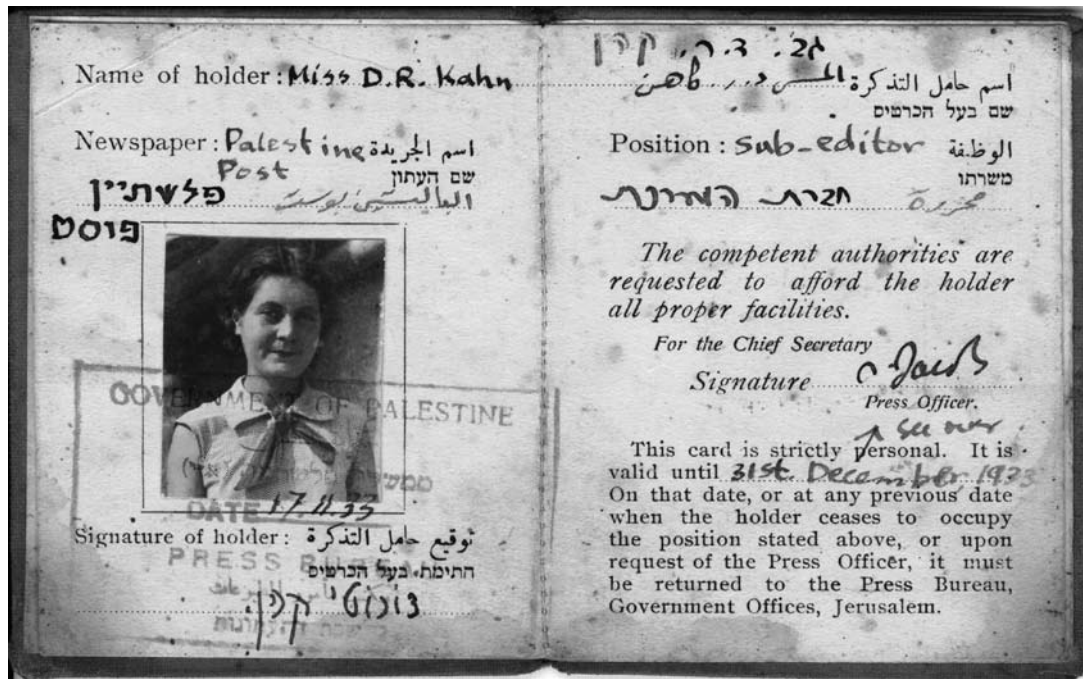
המשפחה היציבה עברה זעזוע קשה בשל אובדן האב האהוב, שגם נשא בעול הפרנסה. לאחר מותו היא החלה לכתוב בעיתון מקומי. משבר נוסף עברה קהן כאשר נטש אותה בן זוגה הלא יהודי. כתגובת נגד החלה לחפש את שורשיה והתקרבה ליהדות. משם קצרה הייתה הדרך לציונות ולעליה לארץ.

בשנת 1933 הגיעה לארץ מצוידת במכתבי המלצה לעורך ה-*Palestine Post*, גרשון אגרונסקי, ולהנרייטה סאלד. ואכן, תוך שבועות מספר התקבלה לעבודה בעיתון.

בשנותיה הראשונות בארץ חייה קהן בירושלים. בשנים 1936-1938 חייתה בקיבוץ גבעת ברנר. בשנת 1940 התחתנה עם חוקר הבדואים והארכאולוג הידוע פסח בריאדון. באותה שנה נולד בנם היחיד, דורותי. בשנת 1943 עברה המשפחה להתגורר במושב מרחביה. בשנת 1950 נפטרה בטרם עת ממחלה קשה.

מפעלה העיתונאי בארץ, בן 17 השנים, ראוי להיחשף לציבור הרחב. כתיבתה היא אוצר בלום לחוקרי התקופה. קהן הייתה בראש ובראשונה כתבת שטח, רפורטרית מהמעלה הראשונה. כתיבתה ייחודית בקשת הנושאים הרחבה שבהם התעניינה, ואותם תיארה וניתחה. היא מצאה עניין בכל הנושאים המרכיבים את חייו של אדם. בשנות חייה הקצרות הספיקה לכתוב הרבה מאוד. לאחר שהשתקעה במושב מרחביה עם משפחתה, הפכה לכתבת העיתון באזור הצפון, כתבה על הקונפליקט היהודי-ערבי, וסדרת כתבות על בנה השוכב. היא גם נשלחה למשימות מיוחדות מטעם העיתון, כגון לפולין, לדווח על האנטישמיות ערב מלחמת העולם השנייה, לראיין את המלך עבדאללה בעבר הירדן, ולבקר במחנות העקורים בקפריסין.

להלן כמה כתבות של קהן על תל-אביב, שבה גרה כמה חודשים בשנת 1933. המאמרים תורגמו תוך ניסיון לשמר עד כמה שאפשר את הסגנון ואת האווירה של שפת המקור. בחלק מהמאמרים המאוחרים

תעודת העיתונאית של דורותי קהן, 1933

פופולרי לירושלמים לבלות בו סוף שבוע בקיץ. מאוחר יותר באותו ערב גיליתי שהסיפורים והסרטים המבוססים על הפעילות הקדחתנית במשרד המערכת לא ייכתבו בקרוב בפלסטינה. כאשר נכנסתי למשרד של מערכת העיתון דבר בחיפושי אחר הדואר שלי, מצאתי את עצמי שקועה עמוק בתוך ה"היסטוריה" של מערכת עיתון תל-אביבי הקרוב לשעת סגירת הגיליון. חדר המערכת הוא בקומה השלישית בבניין. התאמצתי לשמוע את הקול המוכר של מכונות הכתיבה שהדריכו אותי בדרכי. הכול היה שקט. הצצתי דרך הדלת וראיתי חבורת גברים (אחד מזוקן, נראה כפרופסור במכללה) כותבים בשקט בעטים נובעים.

איפה הכתבים ואיפה שולחן העריכה? שאלתי. זהו שולחן העריכה ואלה הכתבים, מכינים את מהדורת הבוקר. כאשר הזכרתי מכונות כתיבה הם הזדעזעו, ואחד מהם הסביר שהם לא יכולים להתרכז כשסביבם רעש של מכונות כתיבה. הוא הציג בפני דפים מסודרים, כתובים בעברית. כל עמוד נכתב מהר, כמו במכונת כתיבה. האם הסיפורים הנוגעים לרצח ארלוזורוב, שאירע לאחרונה, נכתבו בדרך זו? שאלתי. אמנם כן. באמת הסיפורים הסנסציוניים ביותר מוכנים בדרך זו.

עורך העיתון הוביל אותי במדרגות למטה (בניין זה היה אף הוא בעיצומו של תהליך הריסה או בנייה והיינו צריכים ללכת מתחת לפיגועים). כשהוא עמד על ההריסות ואמר לי שלום, הרגשתי שהאווירה וההתרגשות של פלסטינה משפיעות עלי. הוא דיבר על הארץ בהתלהבות, ואני אמרתי: "אתה נמצא פה זמן כה רב שחשבת שתתייחס לכך כאל מובן מאליו".

אינך יכולה לקחת את החיים כאן כדבר שבשגרה. לכל יום יש שמחה חדשה, מאמץ חדש, עזב חדש משלו. ישנם כאן יהודים שבאו רק כדי לחיות ולעבוד למען עצמם. אנחנו מקדמים אותם בברכה. אבל אנחנו, המגויסים לצבא, לא יכולים לעבוד רק למען עצמנו ואנחנו לא

נעליים. את מצביעה על נעלייך ומראים לך נעליים, שרוכי נעליים ואבזמים. ביאוש את מחליטה שהנעליים שלך לא מלוכלכות כלל. זה מדהים, הרי ידעת מראש שהלשון התנ"כית תהיה המפתח לחיי העסקים. אבל רק כשאת קונה כמה דברים ומזמינה כמה ארוחות בתל-אביב, רק אז את מצליחה לנתק סוף סוף את העברית של ספרי הקודש מדובריה המקראיים, רועי הצאן, המלכים והנביאים, ואת מתחילה לחשוב במונחים של משחת שיניים וחביה.

ברחוב גרוזנברג ראיתי לפתע את מקס גרינברג. עד מהרה הוזמנתי לבית גרינברג בשדרות רוטשילד לארוחת ערב. בני משפחת גרינברג, קרל, סוני, מרים ודוד, עזבו את אטלנטיק סיטי בערך לפני שנה. הם היו בני מזל והצליחו להשתלב בחיים בפלסטינה כשחלק מתנאי המגורים בתוך הבית דומים לאלה שבאמריקה. דירתם היא כמעט היחידה בעיר שיש בה ברו מים חמים, ובפעם הראשונה מזה כמה שבועות אכלתי ארוחה אמריקנית אמיתית עם תרד, פירה וקפה טוב. החדרים בבית הם עצומים ומצויידים בהתאמה לתנאי מזג האוויר החם. המרפסת צופה לשדרת העצים.

השאלות זרמו ליד שולחן האוכל – פוליטיקה, בירה, חוזה של הדסה.

כמובן המשפחה דיברה עברית, שאם לא כן לא היו יכולים לדבר עם העוזרת, שהייתה במקור חלוצה במושבה. עם זאת הם עדיין מקיימים שיעורי עברית, כיוון שללמוד עברית שוטפת זוהי עבודה מפרכת, אפילו בפלסטינה.

בזמן ארוחת הערב למדתי עוד על הדמיון המדהים בין אטלנטיק סיטי לתל-אביב. בשתייהן ישנם כ-60,000 תושבים. שתייהן ממוקמת על חוף הים, חלק גדול מהחיים מתרכז בחוף וברחובות הנמצאים במקביל לו, המשמשים טיילת.

ירושלים נמצאת במרחק כשישים קילומטר, ותל-אביב היא מקום

"חוף זה הוא בדיוק כמו החוף באטלנטיק סיטי", הערה זו נשמעת מאמריקנים שמגיעים לכאן. אבל אפשר לזהות אם באיזשהו מקום בעולם יש עירוב כזה של אתמול ושל מחר, של ישן ושל חדש כמו זה שבחופי תל-אביב. יהודי מזוקן, שאולי התהלך על החוף הזה לפני שנים רבות, כמעט והופל על ידי חלוץ שווף שרכב על אופניים. נערה ערבייה, שפניה מוסתרות חלקית על ידי קישוט מצלצל מכסף, זוכה למבטים עורגים מצד תייר הלבוש מכנסיים סיניות. קבוצה של כשלושים נשים וגברים הרצים יחד על החוף חייבים להיפרד כדי לתת מעבר לשיירת גמלים הנושאת חול מהעוג'ה (חלקו הדרומי של נחל הירקון). קבוצת תלמידים עירומים לגמרי, כיוון שהמדע הוכיח את חשיבותן של קרני השמש, משחקת בכדור בקרבת המים בהשגחתה של מורה. קבוצה אחרת מתרחצת בקרבת מקום; הם עירומים כי אין להם בגדי ים כלל.

איש לא נותר רעב על החוף. אפשר לזהות אילו מוצרים חדשים יוצעו למכירה בחוף מחר על ידי יום גאוגי. "אסקימו קר" ו"תירס חם", מכרזים בקול בכל הטונים והגבהים. כמובן יש מספיק "מיץ" ו"גזוז" שאפשר להטביע בהם את כל האוכלוסייה. לחמניות נמכרות בכמויות קטנות באמצעות ילדים הנושאים על ראשיהם מגשים מלאים לחמניות, ובכמויות גדולות על ידי אלה המקימים "חנות" באמצע החול. בדיוק כאשר את מתחילה לנמנם מתחיל מוכר, יזם צעיר, להכריז בקול על יתרונות העוגות שלו. דקה אחר כך מנפנף דיג ערבי בחכתו דג קטן מתחת לאפך ואומר לך שאפשר לקנות אותו בעד שיר. את אומרת לו בנימוס שככל שזה נוגע לך הוא יכול להשליך את הדג חזרה לים. הוא, לעומת זאת, מתעקש להראות לך את טרפו, שעכשיו כבר מדגדג את ברכיך.

קדמה ותחכום מחללים לאט לחוף הים בתל-אביב, כך את לומדת מאחד מיושבי כיסאות הנוח, המספר לך שכל בגדי הים המעוצבים הנראים על החוף הם פרי השנים האחרונות. האיש זוכר את התקופה שבה חולצות ישנות ותחתונים היו בגדי הים הנפוצים.

בשבתות ובחגים נדמה שלפחות 50,000 איש יושבים על כיסאות נוה בגודל של חמישה או שישה בלוקים. בעלי כיסאות הנוח מדווחים לך שישנם שמונה בעלי כיסאות נוה ולכל אחד מהם כ-400 כיסאות. לעקוב אחרי מי שחייב חצי פיאסטר זו משימה לא קלה בשעת העומס. וכך הנוף נמצא בפעולה. תיירת שעל רגלה העירומה שרשרת חרוזי קריסטל מצטלמת מעל גבי תמונת גמל מקרטון כדי לתת לתבירה בבית "טעימה" מהמזרח. מתקן שטוח המכוון על ידי משוטטים [חסקה] מתקרב למים. איש שמן עם משקפיים אוסף צדפים בקופסת קרטון, וילד ערבי הולך בעקבותיו ואוסף בדלי סיגריות.

לחוף תל-אביב יש הרבה מצבי רוח. השמש שוקעת עכשיו והרוכלים התפזרו לארוחת הערב בבתיהם. במרחק שוכנת יפו ואחריה צלילית של אנייה נמל. ערבי נאה עם גלימה מתנפנת רוכב לתוך קרני השמש האחרונות. החוף רחוק, שקט, שלו ומסופק.

שלא כמו בחופים אחרים, אין בחוף תל-אביב שעת סגירה. בעוד כמה שעות הוא יתעורר לתחייה שוב כאשר אנשים צעירים יישארו לשוחח, לשיר וללחוש עד חצות ומאוחר יותר.

מה היטלר עשה למען תל-אביב

(Palestine Post, 4.8.1933)

רחובות תל-אביב שינו את המראה שלהם בגלל היטלר. למעשה הם אינם רחובות יותר, הם היו "לשטראסה".

תל-אביב יכולה לשנות את צבעיה במהירות כמו זיקית בתגובה על גחמה של הצאר הרוסי ושל קנצלר עם חולצה חומה או על שינויים בול סטריט באמריקה.

יכולים לוותר. אנחנו אמנם כמו היהודים בשאר חלקי העולם, אבל אנחנו אחרים. אחרים מפני שיצרנו כאן מציאות אחרת.

התחלתי לפסוע ברחוב המאובק. קבוצת אנשים צעירים שרים חלפה על פני. פה ושם ראיתי קבוצות של צעירים שותים משקאות קרים על מרפסות. הרגשתי את השלווה והרוגע של תקופת המקרא טעונה בסקרנות ובחיות של חיים סוערים. האם נוצרה כאן באמת מציאות חדשה? אולי, אבל אל תחפשי יותר מדי בלילה הראשון בתל-אביב.

לפני שבע שנים ביקר ראש העיר של תל-אביב, מאיר דיזינגוף, באטלנטיק סיטי, וקיבל מפתח זהב של העיר מראש העיר המנוח, אדוארד באד. דיזינגוף הבטיח לבאד שראש העיר הראשון של אטלנטיק סיטי שביקר בתל-אביב יקבל את מפתח העיר. הוא גילה שראש העיר של אטלנטיק סיטי עסוקים מכדי לנסוע לחלק זה של העולם, לכן החליט שיראה בי את באת כוחו של ראש העיר אטלנטיק סיטי. כאשר באתי אל משרדו בבוקר, הוא הוציא מהמגירה שלו את מפתח העיר של אטלנטיק סיטי, שהיה שמור בו. בתל-אביב "מפתח העיר" הוא ביטוי ציורי, וכך הוצג בפני מדריך מפורט ומפה של העיר שישמשו לי "מפתח מעשי". ראש העיר דיזינגוף דיבר בהתלהבות על טיילת העץ של אטלנטיק סיטי. כזאת הוא קיווה להקים גם בתל-אביב כאשר המצב הכלכלי יאפשר זאת.

ראש העיר בתל-אביב חייב להיות מוכשר בשתי מיומנויות שנחסכות מראש העיר באטלנטיק סיטי. הוא חייב להיות דובר שפות ומסוגל לשתות הרבה קפה תורכי. מאחר שיהודים מגיעים לכאן מכל קצוות תבל, העיר היא מגדל בבל. ראש העיר דובר גרמנית, אנגלית, ושפות נוספות עם התושבים שטרם למדו עברית.

המטבח ממלא תפקיד חשוב בצידוד בית העירייה. למרות העובדה שכעשרים איש חיכו בחדר ההמתנה, מגשים ועליהם כוסות בדיל עם קפה הונסנו כמה פעמים למשרדו של ראש העיר כאשר חשיבותו של האורח דרשה שיחה ארוכה יותר.

הייתי תל-אביבית במשך שבוע. איזו הרפתקה. לעזוב ארץ שהמילה שלווה אותה הייתה "מיתון" (depression) ופתאום למצוא את עצמי באווירה של שגשוג זה מהמם בפני עצמו. אבל השגשוג כאן הוא מסוג אחר מזה שאנחנו מכירים. זהו שגשוג מהיר. אפשר להאמין שהשגשוג מבוסס על העובדה שלכל אחד יש די כדי לספק את צרכיו, ואלה פשוטים מאוד. הפשטות הקיצונית הזו היא המאפיינת את החיים בתל-אביב.

הביקור הראשון שלי בחוף הים הזכיר לי את הבית. ציבור מחפשי התענוגות הם תזכורת לשמונת השבועות הגדולים של אטלנטיק סיטי. אבל נראה שתל-אביב הבינה את אחד הסודות של המזרח ושל היבשת שאנחנו לא תפסנו. החיים מתקיימים במלואם בחוף, וכולם נמצאים על חוף הים, בשטח של כארבעה רחובות בארצות הברית. בתי הקפה כל כך קרובים זה לזה עד שאי אפשר להבחין היכן מסתיים האחד ומתחיל השני. כאן אנשים יושבים על החוף, שותים תה או בירה וצופים בקהל הזורם מסביב.

בחופי תל-אביב

(Palestine Post, 15.8.1933)

איש עשיר, איש עני, קבצן, גנב, ערבי – כל אלה בחוף הים. נערה בבגד ים אקסטרווגנטי, שיכולה להיות על חוף הים במיאמי או ב"לידו", מתחככת בשתי נשים מוסלמיות, שבאומץ הרימו לרגע את הרעלה שלהן כדי להגניב מבט אל הים. סוחר נדל"ן שנראה אדם מהוגן מברוקלין מורח שמן זית על שיוף חדש, כשערבי בכיסא השכן אוסף את גלימת המשי הסגולה שלו על רגליו ומתיישב לכמה שעות ליהנות מ"המצעד הגדול".

בית הפלסטיין פוסט, רחוב הסולל ירושלים.

כנראה לתל-אביב יחד עם אריוזות רבות הגורמות לנמל יפו להיראות כמו נמל ניו יורק. מודעות זו לחלה גם לעצמותיהם של כמה סוחרים בתל-אביב, שאגרו מבחר גדול של ספרים בגרמנית.

חיפושי בשבוע שעבר אחר ספר דקדוק עברי באנגלית היו כישלון מוחלט. מוכר הספרים נראה מופתע מכך שאמריקנית לא יכולה ללמוד עברית מספרון של משפטים בעברית או מספר ילדים. כמוכן אם תרצו ספר דקדוק עברי בגרמנית, אפשר להשיגו. כותבת מאמר זה שחקה שני זוגות סנדלים והרבה סבלנות כאשר הסבירה לפחות בעשר חנויות ספרים שאם אינך יכול לקרוא גרמנית לא תמצא תועלת בספר דקדוק עברי הכתוב בגרמנית. כן, הגרמנים הולכים ללמוד עברית בסיטונות. עולה אחד מגרמניה העיר: "אנחנו לא נלמד עברית מהר כמו האחרים הבאים לארץ, אבל נלמד אותה נכון יותר".

כמה מהעולים מיישמים את יעילותם במציאת דיור. לרובנו לוקח לפחות שבועיים להרגיש ש"הסתגלנו" לארץ ישראל הממשית. אנו נשארים בבתי מלון, חרדים מהסיכונים הכרוכים בחיפוש חדר בעיר זרה שאיננו יודעים את שפתה. צעירה מגרמניה שחלקה חדר במלון עם כותבת שורות אלה בלילה הראשון לבואה לארץ מצאה חדר כבר למחרת אחרי הצהריים ובאה לארוז את חפציה. מבלי לדעת עברית היא מצאה עבודת פקידות וחדר עם מרפסת וכניסה פרטית במחיר של לירה וחצי, בעת שרובנו משלמים שלוש וארבע לירות. כמה עוברים את תהליך ההיתוך בשמחה, אחרים – בעצב. השבוע, בארוחת ערב חגיגת, פגשה כותבת שורות אלה צלם קולנוע שרוצה לצלם כאן כמו בכרלין, מנצח תזמורת שחווה תזמורת סימפונית בכל הערים והמושבות, רופאת שיניים שתמשיך כאן בעבודתה כמומחית ביישור שיניים עקומות, וכן פתח כאן סניף של הנשים הסורופטיסטיות (Soroptimist), שהיא

מי שהייתה פעם אודסה הקטנה ואחר כך ורשה הקטנה היא עכשיו ברלין הקטנה. החנויות המציגות לראווה שרשראות של נקניקים אדומים שונים בגודלם ובצורתם עושות עסקים מצוינים. השניצל עלה בדרגה והגיע למרכז הכמה. הרוח הנושאת את הקצף של הבירה מביאה אתה גם רעיונות חדשים, יוזמות חדשות – אולי תרבות חדשה.

ידיעה הגיעה מאמריקה שמולי פיקון (Molly Picon), הברדנית שחזרה זה לא כבר מביקור בארץ, לא מפסיקה לדבר על ארץ ישראל כ"כור היתוך" חדש. כאשר העולים מגרמניה עדיין עוצרים בהיסוס על שפתו של כור ההיתוך, אנחנו יכולים ממש לחוות בתהליך. אנחנו רואים את אלה שמוכנים לקפוץ עם הראש קדימה, את אלה שצועדים בזהירות על שפת הסיר בזמן שהם מתבוננים פנימה בתוכן בביקורת, דרך משקפיים עם זכוכיות עבות, את אלה המלקקים את שפתותיהם רק מהמחשבה על האפשרות להחליף את טעם השיכר.

אי אפשר ללכת עשרה צעדים ברחוב תל-אביבי מבלי להיתקל ביהודים מגרמניה שהגיעו לפני שלושה חודשים או שלוש שעות. כיצד הם ישיעו אל ארץ ישראל, זהו עניין לספקולציות. מכל מקום, היום מספיק לשבת ולצפות בהם "נשפכים" לתוך העיר מכל אנייה, מסתובבים ברחובות, משליכים מנסי שלושת רבעי של תיירים ולובשים מנסי פשתן קצרים. הם שורדים את השירות (הגרוע תמיד) של המסעדות בתל-אביב, הופכים גרמנית טובה לאידיש גרועה כשצריך, הולכים לשיעורי ערב בעברית ומפתחים אהבה ל"אסקימו".

כמה מפגשי אקראי עם יהודים מגרמניה באוטובוסים, במסעדות, בבתי קפה ובחנויות לנקניקים גורמים להאמין שגם כאשר הם מותכים בכור ההיתוך, הגרמנים לא ייתפסו לא מוכנים. רבים מהם מבולבלים, אך רובם המכריע מתקדמים בדרך שיטתית ומדויקת. דיוק זה נשלח

"אמש זה היה 70,000 אבל אינני יודע כמה היא הבוקר". אשר לקצב ההתקדמות של העיר, אני הסתגלתי ל"רוח הדברים". החדר הראשון שלי היה בבית דירות גדול צהוב. כמה ימים לאחר שהתמקמתי, יצאתי לטיול בירושלים. כאשר הגעתי לשם הייתי קצת נבוכה כשנוכחתי ששכחתי את כתובתי. מכל מקום, לחברים בירושלים שירצו לבקר אותי בתל-אביב נתתי תיאור של הבית הצהוב ובערך את מיקומו. כאשר חזרתי התאכזבתי לגלות, להפתעתי, שהבית כוסה בכמה שכבות של כחול בזמן העדרי.

אם לא תבקר ברחוב מסוים במשך שבוע אחד תגלה כי בניין אחד או שניים החלו להיבנות או שהם לקראת סיום הבנייה. כעת נבנים כמה בניינים ליד הבניין שבו אני מתגוררת. במשך היום זה מרגש לעמוד על המרפסת, להאזין לדפיקת הפטישים, להתבונן בבניית עיר למול עיניך ולהרגיש מהי חלוציות. אבל בהמשך לפנות בוקר הרוח החלוצית נעלמת באורח מסתורי כאשר דפיקות הפטישים מתחילות שוב. אני מנסה לשמור על מורל גבוה על ידי כך שאני נזכרת באישה מהעיתון ניו יורקר שכתבה שהיא שומעת דפיקות פטישים והיא מדמינת שאלה קולות של הגקרים.

החיים הם דברים מצחיקים שקורים בזה אחר זה למבקר בתל-אביב. לדוגמה, ההרפתקה של חיפוש חדר: בהתחשב בצפיפות היתר בעיר קשה למדי לצאת למשימה גם כאשר דוברים את השפה. יצאתי למשימה לאחר ששיננתי לעצמי בעברית, באידיש, בגרמנית וברוסית את המשפט, "אני רוצה לראות חדר מרוהט". הודות לביקוש הגואה, בעלי הדירות הם ברגנים מאוד. רבים מהם מסרבים לשכן בביתם בחורות. אחרים רוצים לדעת באילו שעות תעבדי, כיוון שהם מקבלים רק דיירים היוצאים לעבודה בשעה שמונה בבוקר וחוזרים מאוחר בלילה. זו לא חוויה יוצאת דופן לראות שכמה מחפשי דירות מגיעים בדיוק בזמן שאת בודקת חדר המוצע להשכרה, מה שמאפשר לבעל הדירה לבחור את הדייר שהכי מוצא חן בעיניו. במקרה אחד סטודנט צעיר מגרמניה צלצל בפעמון הדלת בדיוק כשגם אני צלצלתי. לבעלת הבית היו שני חדרים להשכרה. הסטודנט לא ידע עברית ובעלת הבית לא ידעה גרמנית. אני דיברתי רק אנגלית. לבעלת הבית היה ברור שיש קשרים בינינו, ונאלצנו להסביר שנפגשנו ליד דלתה ושנאחנו שני אנשים זרים לחלוטין, חברים ב"צבא מחפשי הדירות".

אכילה בתל-אביב גם היא הרפתקה. הסועד העתידי נתון כולו לחסדי בעל המסעדה, שהוא תמיד תשוש ומוטרד. אני יכולה לחייך עכשיו כאשר אני נזכרת בימים שבהם אמרתי למלצר באטלנטיק סיטי: "אני מחכה כבר עשר דקות". כאן אין אפילו תקווה קלושה שמישהו ישים לב אליך לפני שתעבור לפחות חצי שעה. בדרך כלל לקוחות רעבים ממוקמים מאחורי הכיסא שלך בזמן שאת אוכלת, מחכים להתנפל בשקיקה על הכיסא שלך ברגע שתיימי. אני מחייכת גם כאשר אני נזכרת איך בבית יכולתי להזמין תפוחי אדמה אפויים במידה מסוימת או ביצים מבושלות שלוש דקות. כאן, בימים מטורפים אלה, אוכלים מה שאפשר ומודים על הכול. כמובן, כאשר אינך יודע עברית העניינים מסתבכים. לדוגמה, היה יום שחשבת שהזמנתי סלט עגבניות בעברית, והופתעתי לקבל קערה גדולה של אורז. והיה יום שרציתי מנה קטנה והזמנתי צלחת כבד עוף. כנראה טעיתי במילה "כבד", כיוון שהמלצר הופיע עם ארוחת עוף דשנה.

ארץ ישראל היא בימים אלה מגדל בבל מודרני. עולים חדשים מתחילים ללמוד אנגלית ברגע שהם מגיעים, אבל בינתיים כל שפה ידועה משמשת לתקשורת. אני ניהלתי שיחה של כמה שעות עם עשר מילים בעברית, שש מילים באידיש ועשר מילים בצרפתית. בנוגע לידע של שפות, אנחנו האמריקנים הננו העניים ביותר בעולם. עד היום לא פגשתי אף אחד חוץ מהאמריקנים שדובר רק שפה אחת, ואתה מרגיש ממש אנאלפבית.

אגודה התנדבותית בינלאומית של נשות מקצוע שמטרתן לשפר את חייהן של נערות ונשים בקהילות ובעולם.

פגשתי נערה בלונדינית נחמדה, שעל כוס תה בבית קפה ברחוב אלנבי, מוגבלת באוצר מילים מצומצם באנגלית, התוודתה בפני שתפקידה "להפיץ ולפרסם" חברת תרופות. בגרמניה היא למדה רפואה. איפה היא גרה? בחדר בשרדות רוטשילד, במקום שתמיד יש מים חמים, בתמורה לכמה לירות בחודש. וכמה זמן היא בארץ? חמישה ימים וחצי.

פגשתי נער מגרמניה שהציע את עזרתו כאשר התמקחנו עם ערבי על קניית שתי ציפורים אדומות. הנער השלים את העסקה והתנדב לסחוב את הכלוב. מה הוא עושה? מצייר שלטים. ובגרמניה? הוא היה אמן, הוא הוציא כמה ציורים מהכיס הפנימי של האוברול המלוכלך שלו ואחר כך הזמין אותנו לבוא למה שיהיה בעתיד הסטודיו שלו. הוא נפרד מאתנו בצורה הפורמלית ביותר האפשרית כשאתה לבוש אוברול.

השעה שבע בבוקר וצעירה מוכשרת "חופרת" בתוך צנצנת לבן. היא אומרת לנו שהיא חייבת למהר לעבודתה ולהגיע לשם תוך חצי שעה. היא עובדת כעוזרת בית כדי להגדיל את הכנסות המשפחה מעבודתו של בעלה, שמנסה את כוחו כטייח. עבורה זוהי הרפתקה. היא בת 18 והוא מבוגר בשנה. יציאת היהודים מגרמניה בגלל היטלר גרמה להרבה נישואים מהירים, ועכשיו הם בירח דבש בתל-אביב.

קשה למצוא חדר להשכרה בתל-אביב המשגשגת

(Atlantic Union Press, 12.11.1933)

המסעדות צפופות הודות לשפע של פליטים מגרמניה של היטלר. מדברים שפות רבות בתל-אביב, העיר הארץ-ישראלית הסואנת. סרטי קולנוע הם פופולריים מאוד.

אתמול שמעתי את השיחה הבאה בין שני גברים צעירים:

"מצאתי חדר היום."

"מזל טוב, איפה זה?"

"הוא נבנה עכשיו."

זוהי תל-אביב היום. לפני קצת פחות משלושה חודשים, כאשר הגעתי, כתבתי כי במשך ימים ולילות התבוננתי בהמונים המתרוצצים ברחובות העיר היחידה בעולם שכל תושביה יהודים. עכשיו, כאשר אני יכולה להיחשב תושבת אורחת, מצאתי מתחת לפני השטח של ההמון המתרוצץ הזה עושר של חיים משמעותיים והומור שמסמן את העיר כמיוחדת במינה. אין מספיק משום דבר בתל-אביב: אין מספיק בתים; אין מספיק מסעדות; אין מספיק בתי מלון; אין מספיק חנויות; אין מספיק פועלים. פירושו של דבר שהחיים הם לפעמים קשים ולא נוחים. אבל המחסור הזה גורם לכך שאתה מודע לגידול הקבוע והנמרץ של העיר. ההערכה לגידול זה גורמת לאנשים מאמריקה, מבריטניה ומגרמניה, הרגילים לכל הנוחות של החיים, להיות מוכנים לקבל כבדיחה תנאים שהיו בלתי נסבלים בערים שמהן באו.

המחסר בבתיים ובחדרים נעשה חמור. כאשר 400 פליטים מגיעים מגרמניה כל שבוע, ורובם מתיישבים בתל-אביב, אין זה מפליא שהעיר כמעט ונאלצת לתלות שלט: "אין חניה".

אין זה מראה יוצא דופן לראות בנאים עוסקים בהקמת בית לאור מנורות נפט במשך כל הלילה; ועדין היצע הבתים לא מזביק את הביקוש. העירייה שוקלת לנקוט אמצעים מיוחדים, כמו בניית צריפים זמניים. במקרים רבים החלק התחתון של הבתים כבר מאוכלס בזמן שהקומות העליונות עדיין בתהליך בנייה, וחתיכת הטיח הנופלת לתוך הדייסה של ארוחת הבוקר משמחת תל-אביבי מחושל.

הגידול כאן הוא מדהים, ובעניין זה מיוחס לראש העיר דינגנוף המשפט הבא, כאשר נשאל על גודלה של האוכלוסייה בתל-אביב:

THE PALESTINE POST

Tower of Babel and a Poste Restante

BY DOROTHY KAHN

(Special to the Palestine Post)

"Its an outrage! If there was a boat leaving town tonight, I'd be sailing for home. A committee ought to be appointed to make a survey of the entire situation. That's what they need here, Be-ve-ke-shaw, you're standing on my foot again. What? Lo, ameni speak Hivrit, but you're still on my foot. What they need here is a commissariat of some kind to investigate — — —"

It is not the French Reports or the Economic Conference which is under fire. Just another American being initiated into the rites of the Poste Restante of Tel-Aviv. Today he rages like an mired lion. Tomorrow he will be more docile. Next week he will be sunk in resignation to the inevitable. This is the usual "case history" of the Poste Restante clients.

A revival of the Tower of Babel is staged daily with continuous performances and only short intermissions in the Tel-Aviv post office. Men and women of every nationality and disposition stream past the small Poste Restante window in search of mail from every portion of the globe. Although it is not possible to secure exact figures regarding the number of pieces of mail distributed daily, there is no doubt that the Tel-Aviv office is, comparatively, the busiest in the world today.

On the days when mail arrives from Europe and America, the office resembles a mass meeting in Hyde Park or an Army and Navy football game in New York. The line twines in serpentine fashion through the building and those patient souls who are heroically trying to purchase a six millicime stamp must crawl up the bristling backs of at least half a dozen people before they can be served.

Sedate German physicians in morning trousers; giggling American school teachers in flowered chiffon frocks; laconic Polish carpenters in shorts jostle each other in the quest for the mail. Some waiting nervously for money remittances; others impatiently for love letters from sweethearts in Kansas City or Bialostok and others phlegmatically for the expected. "All's well, wish you were here" from the wife.

There is much drama to be found in the little beehive of activity. Many letters (to which someone, somewhere, is doubtless awaiting a reply) are never called for. Other sought-for letters never arrive. Day

after day (and sometimes several times a day) inquiry is made for the expected missile until the clerks must be tempted to write the letter themselves in order to close the matter.

Several of the mail clerks take a personal interest in everyone's affair. They deliver a letter with as much gusto as if it was their own; and manage to put pathos into their voice when they are forced to announce, "nothing today". Another of the clerks, however, seems to have taken a correspondence course in efficiency and is interested only in dispensing with the largest number of people in the shortest space of time. Some day, some body is going to collapse from excitement and chagrin when she casually runs her finger through the packet, skipping over a letter now and then. (Of course, you feel convinced that the one she missed was the one you had been waiting two weeks to receive).

There is also much ado (sometimes about nothing) at the cabling window. Last week Tel-Aviv almost lost a perfectly good New Yorker, less than twenty four hours after his arrival. He was trying to cable news of his safe arrival to his son at a summer camp in Maine. The town where cables for the camp are received was not to be found in the large directory by the mail clerk. The latter maintained that he could not send a cable if the address was not listed. He sounded as though he doubted the existence of a camp, or a Maine, or a son! The American, provoked to red-faced wrath, knew that there was a Maine and that his son was there (at least he left him there a few weeks before). He took his revenge by shouting that Maine was a state in the United States and that it was bigger than all Palestine and nothing as terrible as this had ever happened to him in 40 years of living in New York City. A patriot Palestinian standing behind him suggested (sotto voice) that he return to New York.

When this correspondent left, the clerk was still thumbing hopelessly through the directory in hopes of finding Maine and the American, almost melted into tears of aggravation, was searching the pockets of his tweed knickerbockers for a picture of Maine (perhaps beginning to doubt himself whether it really exists).

על המסעדות בתל-אביב

(Palestine Post, 17.8.1933)

אחרי חודש של אכילת שלוש ארוחות ביום במסעדות בתל-אביב, אפשר להתחיל לתהות אם ביקור בתל-אביב הוא שגרם למהטמה גאנדי להתחיל בדיאטת חלב העזים שלו.

כל מי שיש לו נטייה למספרים יחשוב מיד שיש תכנית חסכונית לזכות בשתיים או אף בשלוש ארוחות ביום. הדרך היא לשכור תא לשמירת חפצים ושולחן באחת המסעדות. כך אפשר לוותר על חדר שבו אתה יכול בכל מקרה לבלות מעט מאוד זמן.

חלק גדול מהחיים בתל-אביב מתרכז במסעדות שצצו כמו פטריות אחרי הגשם. אולם עם הזרם הבלתי פוסק של עולים חדשים, זה לא מפתיע שהמסעדות לא מצליחות להשביע את הרעבים.

עולה חדש בעל סקרנות נורמלית מנצל את ההזדמנות להקדיש חמש ולפעמים שש שעות מהיום שלו, במשך השבועיים הראשונים לשהותו בארץ, לתהליך הפגת הרעב. הוא עושה זאת באמצעות מוצרי חלב, ירקות, נקניקים ושאר מצרכים, במקומות אכילה הנמצאים במרתפים, בסלונים פרטיים ובגגות שמהם הוא יכול להעיף מבט ממעוף הציפור על החיים בתל-אביב.

צעירים מכל רחבי העולם בוצעים לחם יחיד, פשוטו כמשמעו, מפני שבשעות העומס רבע כיכר הלהם לא נפרסת לפרוסות. הכול – מהמיתון באמריקה לשירת ביאליק – נדון מעל צלחת מרק סלק או סלט פירות. עולים חדשים יושבים ומשוחחים עם זרים, ולפני שהם משלמים את החשבון הם מחליטים להתחלק בתשר. בנות המגיעות לארוחה תוהות כיצד תבלנה את הערב. אחרי כוס שנייה של תה הן מקבלות הזמנה ממישהו שתהנה באותו עניין. חברות מחליפה במהירות שיקול דעת, והשאלות הבאות נשאלות ונענות לעתים קרובות תוך כדי הזמנת סלט מלפפונים: "מתי הגעת?", "מאיין את?", "האם יש לך עבודה?", "כמה את משלמת על החדר שלך?".

כן, "לגור" במסעדות למשך שבועיים זוהי דרך הגורמת לך להרגיש שהנחת את אצבעך על דופק החיים הנמרץ, הגדל והרעב של תל-אביב.

ואז קורה משהו והסקרנות שלך, העיכול (שעכשיו הפך כבר לחוסר עיכול) והסבלנות מתנפצים לרסיסים.

נראה שהשאר את חוש ההומור שלך באיזו מסעדה בין הירקון והים.

לשירות המלצרים במסעדות אין קשר להיצע ולביקוש. כותבת כתבה זאת ספרה במקרה אחד חמישים איש שחיכו לשירותו של מלצר אחד (או נכון יותר, קיוו שישירת אותם). מלצר זה וחבריו ברחבי העיר אינם מתייחסים לעובדה שאתה צורה "בשר!!" כמו קניבל מאפריקה או שהם נמצאים במצב מתמשך של חיפזון, ולבסוף מביאים לך געפילטע פיש במקום בשר. בלית ברירה אתה אוכל זאת ואפילו מודה להם. אולי בגלל העובדה שהאוכלוסייה גדלה בין שעות הבוקר לערב, צירוף המילים הנפוץ ביותר הוא: "איין יותר", "נגמר". האספקה תמיד נגמרת דווקא בשעה שהאיש בשולחן לידך מחסל צלחת של כל מה שאתה ביקשת. לכן, מכל מקום, יש יתרונות. אתה מרגיש כמו בבית כאשר אתה מתפלל על המקרר ואומר: "ובכן, טגן שתי ביצים ותביא לי כל מה שיש לך בהישג יד".

בשבוע החמישי בארץ לבטח תפתח סימפוטמים ייחודיים: תעזוב שלוש או ארבע מסעדות בגועל נפש אחרי חצי שעה של ציפיה. במסעדה החמישית תגלה שעדיף היה להישאר ולחכות שעה וחצי במקום אחד. אתה מזמין שלוש מנות של תפוחי אדמה כדי להוכיח לבעלים שהשירות הגרוע גרם לך להגיע למצב שבו לא אכפת לך מה יקרה. המחווה שלך היא לשווא. הבעלים לא מתרשם ומחליט שאתה איש של תפוחי אדמה.

למרות מחסום השפה האווירה בתל-אביב היא ידידותית. העולים החדשים מוצפים בשאלות המופנות אליהם ממי שיושב במקרה לידם באוטובוס או במסעדה: "מתי הגעת? כמה זמן תישאר? האם מצאת חדר? איך עזבת את אמריקה? מה עשית באמריקה? האם יש לך כאן עבודה? כמה עברית את יודעת?" כולם כל כך מעוניינים לסייע לעולים להתאקלם, עד שהמוכרים בחנויות לעתים קרובות יסרכו לתת לך את הסחורה שקנית עד שתחזור על המילה בעברית טובה כמה פעמים. העניין האישי לא מוגבל רק לעולים חדשים. כל יוזמה חדשה או חנות הם עניין בעל חשיבות ציבורית לארץ-ישראלים. כמו בכל מפעל חלוצי, גם ארץ ישראל מתחילה ליהנות מהיתרונות של ארצות מפותחות. פתיחה של קונדיטוריה חדשה או של חנות לשמלות היא אירוע בעל עניין ציבורי. השבוע נפתחו כמה חנויות מודרניות לבשר על ידי עולים חדשים מגרמניה, וקהל הצטופף בדלת כדי להציץ אל החלונות.

אף על פי שתל-אביב היא עיר מערבית, יש בה סממנים של המזרח הציורי. הבית שבו אני גרה ממוקם ברחוב שבו גמלים עוברים כשהם נושאים חול מהחוף לצורכי בנייה. במשך כל שעות היום והלילה חולפות ברחוב שיירות הגמלים, פעמונים מצלצלים והנהגים הערבים בדרך כלל מזמרים נעימות ערביות שתמיד מקלות על כל משימה. בלילות ירח השירות האלה נראות מוארות כשהן עוברות לאט בדרכן ליפו. כאשר הידע שלי על גמלים היה מוגבל לגני חיות ולקרקסים הייתי תוהה איך הגמלים מצליחים להיראות כל כך משועממים ומתנשאים. עכשיו אני רואה אותם פוסעים לאט בעיר בכל שעות הלילה והבוקר המוקדמות.

המפגש בין מזרח למערב מומחש במיוחד כאשר האוטובוסים בתל-אביב חייבים לעצור לא בגלל רמזור אלא כדי לאפשר לשיירת גמלים או לעדר עזים לחצות את הרחוב. משעשע לראות את הערבים נאבקים להיכנס לסרטי קולנוע אמריקניים. הם לבושים בדרך כלל בבגדיהם המלוכלכים ובוטורניים, ועוקבים בעיניים פקוחות לרווחה אחר המתרחש על המסך. את הקטעים שבהם מופיעה גרטה גרבו הם לבטח מלווים במחאות כפיים חזקות. למדתי לדעת שאפילו גרטה גרבו איננה גורמת להתרגשות כמו טרזן. לפני שבוע, כאשר הסרט טרזן מלך הקופים הוצג בתל-אביב, הרחוב הקרוב לקולנוע היה כל כך סואן שלרגע חשבתי שקרתה שם איזושהי תאונה.

אחרי שלושה חודשים כאן, אמבטיה חמה כהרגל הפכה לזיכרון עמום. מדי פעם אני יכולה להכין מים חמים לרחצה, ויש לי הרגשה פרימיטיבית כאשר אני יוצאת לקנות חבילת עצים למטרה זו. אני זוכרת ימים שבהם נהגתי לחשוב שהמסורים למקלחת קרה הם חסרי תרבות. עדיין ישנם בקרים רבים שבהם בזמן שאני סופרת עד עשר בטרם אכנס למים. מראות של חדר אמבטיה אמריקני עולים מפתים לנגד עיני. כפי שהזכרתי קודם, משפחת מקס גרינברג גרה בבניין הדירות היחיד שבו יש מים חמים זורמים. בהתאם לסולידריות הקיימת בין יוצאי אטלנטיק סיטי אני מדי פעם מרשה לעצמי את הפריבילגיה לבקש בקול כנוע: "האם אוכל בבקשה לעשות אמבטיה חמה?". דרך אגב, העוגות של גברת גרינברג התפרסמו במקומות שונים בארץ ישראל, כמו גם לחמניות הקינמון ופאי התפוחים שלה (זהו המקום היחיד שבו אתה יכול להשיג פאי תפוחים), שהם תוספות לוואי. אתה יכול להשיג גם עוגות חמות ופולים אצל הגרינברגים, שהם מותרות שעדיין לא הגיעו לארץ ישראל. כיוון שעוגה נעלמת כל כך מהר אצל הגרינברגים היה טוב לגלות שהשיטה היעילה ביותר היא להופיע במקרה ביום שישי בבוקר, כאשר גברת גרינברג מסיימת את האפייה לשבת. אז לחמניות הקינמון עדין חמות ודיקות ואפשר להשיגן.

מחר אני עוברת לירושלים, ובצער אני מפנה את גבי לנחשול החינניות של העיר המדהימה בהתהוות.

מאחר שאין זמן הווה בתל-אביב, יש רק עבר ועתיד, והעתיד נהפך לעבר במהירות מבלבלת. כיצד נראית עיר בת לילה זאת. היא נראית פתאומית. אדריכלים מכל העולם הטביעו את חותמם על בתיה. השימוש הנרחב בסגנון הפשוט והמודרני הוסיף לעיר את המראה האחיד. מרפסות גדולות, שבהן יכולות המשפחות לאכול בחודשי הקיץ (בתל-אביב החורף קצר), נראות בכל העיר. אבל מלבד המבנים המודרניים, שרבים מהם מרשימים בשל פשטותם הנוקשה, תל-אביב נראית פתאומית, ולכן מכוערת. הודות לקדחת הבנייה מרפסת ספרדית יכולה להיות מחוברת לבית מלכותי אנגלי, והתוצאות האסתטיות נוראות. קומות מעץ נוספות למבני בטון ולהפך.

ליהודי, למרבה הצער, חסרה הערכה טבעית ליופי או שהוא בונה במהירות רבה מכדי להשאיר מקום לעצים ולפרחים. הליקויים של תל-אביב מורגשים ביתר שאת כאשר מבקרים במושבה הגרמנית הסמוכה, שרונה. בשרונה אפשר למצוא שדרות עצים וגינות. המקום היחיד שבו נעשה ניסיון בכיוון זה הוא בשדרות רוטשילד. שם, כאשר העצים פורחים יש פסטיבל של צבעים. בוגנוויליות המטפסות על רבים מהבתים מוסיפות מגע של קבע ומשחררות מהתחושה הכללית של פתאומיות.

סטטיסטיקה גסה: מה מכילה העיר הזאת? 5,000 חברות מסחריות. אלפיים מפעלים ובתי מלאכה. 120,000 אלף תושבים. 16 תחנות כוח. ארבעים בנקים. מאה בתי מלון ופנסיונים. מאתיים בתי קפה ומסעדות. אבל פיתוחה של תל-אביב איננו מסתיים כאן. העיר היא ביתם של ארבע להקות תאטרון עברי. מתפרסמים בה עיתונים ושבעות מחוץ לכל פרופורציה בהשוואה לגודל האוכלוסייה. היא אחראית להבאתם לארץ של מוסיקאים בעלי שם עולמי, היא מעודדת אמנים ומקימה גלריות לאמנות. יש בה מוזאון.

ולמרות ההשתוללות של בלוקים, של טיח, של כינורות ושל כורכי ספרים, אין מספיק משום דבר בתל-אביב. אין מספיק בתים, אין מספיק מסעדות, אין מספיק שולחנות במסעדות, אין מספיק אוטובוסים, אין מספיק מושבים באוטובוסים, אין מספיק בתי קולנוע או תאטרונים או אולמות או בתי קפה או בתי ספר או בתי חולים.

אני זוכרת את תל-אביב באותם ימים

(Palestine Post, 9.3.1945)

אני זוכרת את תל-אביב לפני 12 שנה. הכול נראה אז שמח – יש וישירה, ודברים מוחשיים כמו בתים ורחובות שישנו כיוון. ספק אם היו אז מנעולים במשרדי העירייה. זה היה כפר שגדל יותר מדי, והייתה בו שמחה מקסימה ומידבקת רק מעצם החיים בעיר העברית הראשונה, שכולם בה יהודים. לאף אחד לא היה הרבה, אבל מה שהיה היה המון. רוב הגברים לבשו מכנסי חקי קצרים וחולצות, ואני, בחורה שלבשה שמלת כותנה וסרט צבעוני בשערה, יכולה הייתי להופיע בכל לבוש נשי שחפצתי.

אני זוכרת שכאשר אמריקני הגיע לפלסטינה היה לו חלום לראות את הכנרת, את החלוצים בעמק יזרעאל, את מגדל דוד בירושלים וגם שוטר עברי בתל-אביב. זה היה רגע גדול כאשר ראית את השוטר מכון ביהירות את התנועה הדלילה ברחוב אלנבי. הבעיה המרכזית של אותו שוטר הייתה להתמודד עם הגמלים שנסאו זיפיו. את הכפפות הלבנות הבוהקות שלו, רק לעתים רחוקות היה צריך ללכלך במגע עם פשע או פושעים.

דמות השוטר העברי הנערץ מופיעה פעמים רבות באיורים של ספרי הילדים והנעורים, כך שהצעירים ידעו מה לענות כאשר מבוגרים שואלים אותם את השאלה הנדושה: "מה תרצה להיות כשתגדל?"

אני זוכרת אירוע שבו "הענקת" לשוטר עברי רגע של תהילה.

האניות מביאות דברים מזרזים מזה תל-אביב. היסטורים הקשים ביותר שמהם סובל סועד שאינו דובר עברית הם מכך שהדרך היחידה שבה הוא יכול לבטא את אכזבתו היא רצף של הבעות פנים שאליהן אף אחד לא שם לב. אילו רק יכולת להשליך את המפית שלך ולצעוק בהתלהבות: "אל תביא את ההזמנה שלי בכלל. אתה חושב שיש לי את כל הלילה לבלות כאן?" וכך נמשך התהליך של האכלת התל-אביבים במקריות ובשוויון נפש מרומם.

תל-אביב

(Dorothy Kahn, *Spring Up, O Well*, New York, 1936, pp. 108-109)

סיפור התפתחותה של תל-אביב יכול להישמע כמו סיפור אגדה, אלא שבמקום הפתיחה "היה היה פעם", הוא מתחיל במילים "לפני עשרים וחמש שנים". אז החליטו שישים משפחות יהודיות מיפו להעתיק את מקומן. הן עברו למקום חדש, כמה קילומטרים מיפו, ובו הקימו אוהלים על דיונות החול, ושם נרטבו כדבעי בכל פעם שהייתה סערה בים. אוהלים נוספו ואז הופיעו גם כמה צריפים.

כאשר פרצה המלחמה בשנת 1914 מנתה האוכלוסייה 1,416 נפש ומספר הבתים – 139. בזמן המלחמה כבר נקראה העיר תל-אביב. העיר פונתה, הבתים נאטמו ולא חזרו לחיים עד 1918. אפילו בשנת 1921 תל-אביב הייתה פרבר של יפו שבו חיו רק 3,000 תושבים.

היום (1935) חיים בתל-אביב פי ארבעים תושבים. אפשר לקנות בניין בעיר ניו יורק במחיר שעולה בניין בתל-אביב, אם תמצא בניין למכירה.

כיצד זה קרה? כיצד הפך כפר לעיר תוך פחות מעשור? לאנטישימיות ולמשבר הכלכלי בחוץ לארץ יש נגיעה לעניין, והשאר! השאר הוא סיפור אגדה שאף אחד לא יכול ממש להסביר.

מרגע שמבטך פוגש את שולי העיר תל-אביב, אתה מסתחרר מהתנועה העצומה שבה. זו יצירת אמנות מוזרה; קריקטורה מפורטת של עיר בתהליך בנייה; עבודת יד של מפיץ תאטרון רוסי שבאקרובטיקה של אימפרסיוניסט בונה עיר, לפני שהמסך יורד על המערכה הראשונה; זהו בד קנבס של צייר קוביסט.

האוויר מלא רעש של הריסה ובנייה. בתים שנבנו אתמול נהרסים היום כדי לתת מקום לבתים גדולים יותר שייבנו מחר. בכל מקום יש אבק צהוב ממבנים בלתי גמורים. פיגומים על פיגומים. קרשים מהוקצעים, בטון מעורבב, בלוקים מונחים וסרסופים מעוצבים. רחובות נהרסים כדי לפנות מקום לרחובות רחבים יותר. שדרות מוקמות על גבי דיונות של חול. ובתוך כל התנועה הזאת נמשך זרם האנשים. הם אלה שבמרכז התנועה הבלתי פוסקת הזאת. הם מנווטים ברחובות, צועדים בסדרה של מעקפים סביב הבניינים שנשפכים למדרכות. גברים צעירים בחולצות כחולות, וגברים צעירים בחולצות חומות מכים בפטישים על מסמרים. גברים מבוגרים בעלי זקנים צובעים גדרות ישנות. נערים ונערות. כולם עובדים, ומי שלא עובד נמצא בדרכו לעבודה.

אנשים. עבודה. תנועה. עבודה. לבנים. עבודה! טיח. עבודה! פיגומים! עבודה! הצדיעו לאל הגדול – העבודה. לילה ויום נמשך התהליך המטורף הזה. לעתים קרובות מניחים פועלים בלוקים לאור עששיות בלילה. אין רגע להפסיד. אנשים זקוקים לבתים. האוכלוסייה מתעוררת בבוקר והולכת לישון כאשר באוניה קול הפטישים המכים במסמרים, וריח הטיח באפה.

בית ספר נבנה, תאטרון נבנה, בתי מלון נבנים, חנויות נבנות, בתי קפה נבנים. קומות חדשות נוספות לבתים, אגפים נוספים לקומות הנוספות, מרפסות חדשות לאגפים החדשים.

רגע, האם אמרתי, נבנים? האם אמרתי נוספים? הם נבנו, הם נוספו,

דיזנגוף, שאליהן יכולת להגיע גם אם לא הכרת מישהו שהכיר מישהו. אני לא אשכח את הדברים שאמר לי שם פעם האיש שדיבר שבע או שמונה שפות כשנוכח לדעת שאני דוברת רק שפה אחת, "האם עלה אי פעם בדעתך שאם לא היית יודעת אנגלית היית אילמת?" לא, זה לא עלה בדעתי, אמרתי – אבל הייתה זו מחשבה מפחידה.

סיכום

"שנה אחת מתוך מאה" הוא השם שנתתי לאסופה זו, ולא בכדי. בחרתי להביא תיאור מזוקק ותמציתי של תקופה קצרה מחיי העיר תל-אביב, להביט על פרק הזמן הקצר הזה דרך עדשה בעלת רזולוציה גבוהה במיוחד ולזכות לראות תמונה עם פרטים שטרם נראו עד כה. הדבר התאפשר מפני שרצה הגורל ובשנה שבה חוגגת תל-אביב מאה שנים להיווסדה, נחשפתי לתיעוד יוצא דופן בארכיון של העיתונאית דורותי קהן בריאדון. מצאתי בו, בין היתר, את אסופת המאמרים שכתבה על השבועות הראשונים לשהותה בארץ, שבהם התגוררה ב"עיר העברית הראשונה", שם בו עשתה שימוש כשרצתה לכבד את המעשה הציוני הגדול של הקמתה.

מאמרים אלה, הכתובים בשפה האנגלית, מתארים היטב את העיר. חשיבותם בכך שהם כתובים מנקודת מבטה של ההיסטוריה החברתית, ולכן מוסיפים ממדים חדשים לידע שלנו על העיר.

שנת 1933 שאליה מתייחסת המחברת במאמריה הייתה טובה לעיר. העלייה מגרמניה והצמיחה הכלכלית והדמוגרפית שבאו בעקבותיה הביאו ברכה ושגשוג. את המציאות הזו היטיבה לבטא דורותי קהן בר אדון, שבאה לארץ מארצות הברית, משם הביאה את סגנון כתיבתה המיוחד, השם דגש על תיאורם של חיי היום-יום, והמלא ברגישות, בהומור, באירוניה קלה ובעיקר בהרבה אהבה לעיר ולתושביה.

קהן השאירה לנו קובץ מאמרים זה על תל-אביב, שלמרבה הצער נשתכח ונעלם עם השנים החולפות. לאחר למעלה משבעים שנה נפתח צרור הניירות מחדש. המאמרים תורגמו לעברית; חלקם רואה אור בפעם הראשונה. הקריאה בהם כמוה כנסיעה לאחור במכונת הזמן, לשנת 1933. הרבה מאד השתנה בעיר בשנים שחלפו. דבר אחד נשאר כשהיה: כאז כן היום תל-אביב הייתה ונשארה עיר ללא הפסקה, עיר שאיננה מתעייפת, "עיר פתאומית".

הערות

- 1 גרשון אגרון, **אסיר הנאמנות**, ירושלים, 1964, עמ' 64 (להלן: אגרון, **אסיר הנאמנות**).
- 2 "בני בנימין" היה ארגון של בני העלייה הראשונה בהנהגתם אל אלכסנדר אהרונסון ואיתמר בן אב"י. הוא נוסד בשנת 1921 ונקרא על שם בנימין זאב הרצל ובנימין רוטשילד כאחד. מטרתו הייתה להקים מושבות לבני העלייה הראשונה וליצור כוח פוליטי שיתמודד עם מפלגות הפועלים והסתדרות העובדים הכללית. המיליונרית האמריקנית מרי פלו סייעה במימון הארגון וההוצאה לאור של העיתונים בעברית ובאנגלית (ותקופה קצרה גם עיתון בערבית). גבריאל צפרוני, "רחוב הסולל – פליט סטריט" הירושלמי", **קשר**, 10 (1991), עמ' 86-92.
- 3 איתמר בן אב"י, **עם שחר עצמאותינו**, תל-אביב, 1961, עמ' 395.
- 4 גרשון אגרוןסקי (לימים אגרון, 1893-1959) היה ראש העיר ירושלים (1959-1955). אגרון נולד ברוסיה בעיירה קטנה, למד בישיבה והתכוון להיות רב. בעקבות פוגרום 1905 היגר עם משפחתו לפילדלפיה. אגרון,

וכך היה: פעם לקחתי את השעון המעורר שלי לתיקון ונאמר לי שתוך יומיים יתקנו אותו. כאשר ראה מתקן השעונים את הצער והדאגה על פני, הוא הציע שיעבור ליד הבית שלי למחרת, בדרכו לעבודה, ויעיר אותי. הוא קיים את הבטחתו.

למחרת הוא בא אמנם להעיר אותי, אך לא נענה כאשר נקש בדלת. מרוב אדיבות טיפס למרפסת שלי על מנת להעיר אותי, ובדיוק כאשר התנדנד על המעקה הופיע בתיאום מושלם, כמו במלודרמה, השוטר. לשם שינוי תפס הפעם השוטר גנב אמיתי על חם. זה היה כמובן יותר מרגש מלכוון את הגמלים ברחוב אלנבי. השוטר יצא לפעולה וצעק בקול בס נפלא. אבל כאשר אני הופעתי הכול התברר כמהומה רבה על לא דבר. מתקן השעונים היה חיוור ורועד, השוטר היה מאוכזב, ואני – ערה לגמרי.

כל ערב היו ריקודים ושירים ברחובות, והם הגיעו לשיאם בערבי שבת. אז או שהצטרפת לריקודים בעצמך או שהסתכלת בחלון מקשיב לשירים שנשמעו עולים מכל פינה בעיר.

אני זוכרת שהיו רק שלושה או ארבעה בתי קפה שכל מי שהיה משהו ישב בהם. שם הייתה גם הזדמנות להעיף מבט באמן או בסופר ששמש ידוע.

ואיך הסתדרו בעלי בתי הקפה באותם ימים? על כוס תה בחמישה מיל עם סוכר ולימון ישבת שעות, מושך זמן בשיחה על ענייני היום, וכוס תה הריקה שלך מונחת לפניך. המלצר לא בא אליך בדרישה שתזמין כוס תה נוספת. למעשה הוא היה מוטרד אם ביקשת, שכן אז הוא היה מפסיד חלק מהשיחה.

הייתה מסעדה אחת שהייתה פתוחה כל הלילה, שם ישבה הבוהמה. שם גם אפשר היה לראות צמות שלא נגזזו, זקנים מוזרים וחולצות רוסיית רקומות שהיו נפוצות אז.

אני גם זוכרת את כל באי המסעדה שותים כוסות תה להצלחתי בלילה שבו הודעתי כי קיבלתי עבודה במשרה חלקית במשרד עורכי דין, בשכר של ארבע לירות לחודש.

אני זוכרת שאם הכרת מישהו שהכיר מישהו שהכיר את ביאליק, היית יכול להיות מוזמן לביתו של ביאליק בימים הפתוחים. ואם לא, יכולת בעצמך לבוא סתם כך ולהיכנס לתוכו. אפילו ביתו של המשורר הדגול עטור הפרסים התאים לפשטות שהייתה המתכון לחיים בתל-אביב.

כולם שמעו על דיזנגוף, ראש העיר הראשון והאב המייסד של תל-אביב, שנהג לרכב על סוסו, ממהר בכל בוקר עם עלות השחר כדי לראות שהכול בסדר. אני זוכרת שבוקר אחד, בשעה מוקדמת מאוד, גררתי את עצמי מחוץ למיטה רק כדי לראות אם הסיפור הזה באמת נכון, ואכן הוא היה נכון. הנה הוא מגיע, דוהר קלות לאורך שדרות רוטשילד, עוצר לשיחה קצרה עם פועל בניין, יורד מסוסו לבדוק ענף עץ ששברו ילדים, מאט כדי להסתכל בהערכה על חזית חדשה של בניין שלא הייתה שם בבוקר הקודם. איכשהו מסדר בוקר זה של דיזנגוף נראה כמסמל את כל האהבה והרכות שהרעיפו התושבים על התינוק הזה, תל-אביב.

היו רגעים שבהם תל-אביב התעלתה לגבהים והייתה באופוריה. תהלוכת פורים האחרונה הייתה רגע כזה. פלטפורמות מקושטות ותזמורות כלי נשיפה ומלכות אסתר תימניות רבות זרמו ברחוב אלנבי. אנשים יצאו מדעתם, השתוללו משמחה גם מפני שזה פורים והיו פלטפורמות וחתיכות נייר קטנות באוויר, וגם מפני שזו הייתה תל-אביב. היה רגע נוסף כזה, ביום שבו נמל תל-אביב נפתח, כשזקנים וצעירים רקדו יחד במעגלים ולאיש לא היה אכפת אם חבריו ראו דמעות בעיניו.

אני זוכרת את קבלות הפנים הלא פורמליות שהיה עורך ראש העיר

THE PALESTINE POST

PUBLISHED BY THE
PALESTINE BULLETIN LTD.
Gershon Agronsky, Editor.

The only English Daily Newspaper in Palestine, Trans-Jordan and Syria. Est. 1918. Published daily except Saturdays at the Haas-Lel Press, Jerusalem, Tel. 131; 124, P.O.B. 435. The Palestine Telegraphic Agency is exclusively entitled to all news originating with this newspaper.

Registered at the G.P.O. Jerusalem.
Subscription Rates:
In Palestine — One Year L.P. 1,250
Six Months L.P. 750
Three Months L.P. 400
Abroad — Three Pounds per year.
Price includes postage or delivery. All subscriptions payable in advance.

Advertising rates obtainable on request. The right is reserved to make changes in wording or to decline or discontinue any advertisements. Unsolicited articles, manuscripts, letters and pictures are sent at the owner's risk.

Self-Government In Industry

With President Roosevelt's approval of the cotton textile industry code, self-government in American industry took a step which may in future be regarded as the beginning of an epoch. It marks the first cooperative effort of a whole industry to establish a standard of wages, working conditions and competitive practices that will embody a sense of social responsibility.

Epoch, too, is the fact that under this code child labour is, at one stroke, ruled out of the cotton mills, where it has been a subject of warm discussion for generations. This could be done, as President Roosevelt says, because "this agreement permits employers to do by agreement that which some of them could do singly and live in competition."

A perusal of the executive order which accompanied the approval of the code will show that the National Industrial Recovery Administration under Gen. Hugh Johnson has taken a very practical and plain-spoken attitude in laying down interpretations to prevent evasion of the standards. Experience of labor and management is drawn upon to see that there shall be no more keeping up of appearances by sly devices.

While the textile agreement places minimum wages at \$12 a week in the South and \$13 in the North, the Administration adds the stipulation that the existing differentials above this level paid to other workers up to \$30 a week shall be maintained. It is made plain that approval of two minima is not a mark of their "economic sufficiency," but that the subject may be reopened as conditions improve. Another clause prevents use of the "stretch-out system"—making a worker tend more looms, or spinning frames—except under the regulation of an administrative agency.

Such safeguards are salutary. And they may well constitute a warning as to what is expected of other industries. In fact, the first thing to be expected of other industries is that they shall formulate and submit their codes. The cotton industry has set an example which should be widely and promptly followed.

America now looks to the steel companies, automobile companies, oil companies and other large employers of labor to join in the programme. Some have already formulated partial codes, looking more to their own interests than to the improvement of living ability upon which substantial recovery depends, while others have fared forward in genuine cooperation.

Readers' Letters

"Organized" Noise

To the Editor of the Palestine Post

If I recall correctly, a police decree was passed several years ago forbidding the playing of gramophones in the bazars. It seems however, that this decree has been completely forgotten.

In the new Russian Building on Jaffa Road, near the Police Station there are several music shops which, day in and day out, for hours at a time, play their phonographs, to the possible annoyance of the passers-by but to the great annoyance of the neighbours. One of these shops even uses a loud speaker and repeats its records again and again making it impossible for anyone to do any sort of work requiring concentration.

Dear Editor, perhaps you do not know what it means to be obliged to write to the tune of a torador calling to the fight on a horribly squeaky gramophone, while another gentleman gives his vocal chords good practice on a badly scratched record. As a foreign press correspondent my profession does not permit me to leave my desk and flee from the noises which are enough to drive one mad.

Cannot the Police do something to relieve the neighbours of this public nuisance?

Yours truly,
A DESPAIRING WRITER
Jerusalem, August 3.

Events

FRIDAY

JERUSALEM
KING DAVID HOTEL — Garden dance. Informal, 9 p.m.
MOONLIGHT WALK TO MT. SCOPUS — Y.W.H.A., 8:30 p.m.

SATURDAY

JERUSALEM
KING DAVID HOTEL — Garden dance. Aaron Coleman (Zeitman), American entertainer. Informal, 9 p.m.
GRAND CAPE — Musical programme, 6-8 p.m.
WALK TO MT. ZION — Y.W.H.A., 2 p.m.
EDEN HALL — "The Lodger," 7:15, 9:20 p.m.
EDISON — "Discretionally Conduct," 7:20, 9:20 p.m.

TEL AVIV

HARIMAH — "Jew Sings," Moreshit Hall, 8:30 p.m.
RITZ — Dancing, 9 p.m.

HAIFA

EN DOR OPEN AIR CINEMA — Personal opening. "If I Had A Million," 7:15, 9:15 p.m.
MT. CARMEL HOTEL — Dance, 9 p.m.

RAMALLAH

HARB PALACE HOTEL — "A Night in the Moon," 8:30 p.m.
GRAND HOTEL — Grand Ball, 8:30 p.m.

THE PALESTINE POST

Friday, August 3, 1937.

What Hitler Has Done To Tel Aviv

A BEWILDERED VISITOR'S IMPRESSION

By DOROTHY KAHN
(Special to The Palestine Post)

The streets of Tel Aviv have been transformed by Herr Hitler. In fact they are no longer streets. They have become "streets." Tel Aviv can change her colour as quickly as a chameleon, responding to the whims of a Russian Czar; a brown shirted chameleon; or even Wall Street quotations in America. Once little Odessa; then little Warsaw; now little Berlin. The shops which display strings of fat, red neckties, varying in size and shape, are doing a roaring business and selected has leaped into the limelight. The wind which carries the fresh from beer steins carries also the germs of new ideas—new enterprises—perhaps new culture.

In cafes and restaurants one is always conscious of the solidarity which goes hand-in-hand with tuxed caps and shorn heads; and of the substantiality which distinguishes the German from her more frilly sisters.

Word comes from America that Molly Picon, the comedienne, is talking non-stop her return from this country, of Palestine as the new "smoking pot". Now, while the German immigrants are still pined on the rim of the pot, we can witness the melting process. We see those who are acculturating in legs, in head first; those who are walking robotically about the edge while cycling the suburbs, robotically through thick glass; those who are smothering their lips over the possibility of changing the flavor of the brew.

You cannot walk ten yards down any street in Tel Aviv without rubbing elbows with some German who arrived three months ago or three hours ago. How they will offer the Palestinian picture is a matter of speculation. However, today it is enough to sit back and watch them peering into the city on every ship; milling about the streets; dwarfing tourist knickerbockers for linen shorts; surviving the consistently poor service in Tel Aviv restaurants; twisting good German into poor Jewish, when necessary; attending night classes in Hebrew; and developing an appetite for mikino pie.

Numerous casual meetings with Germans in buses; restaurants, cafes, and saunas emporiums, makes one believe, that even while being melted the Deutsch are not to be caught off guard. While many are bewildered, the majority are proceeding with characteristic tenacious precision and exactitude.

This precision is apparently being shipped into Tel Aviv along with the large packing crates which these days are making the port of Jaffa, take on the aspect of a miniature New York harbour. It has even seeped into the bones of some of the more individual Tel Aviv merchants who are stocked up with a wide selection of German books.

A search during the past week for a complete failure. Book vendors seemed amazed that an American could not learn Hebrew from a phrase book or an illustrated children's primer. Of course, if you would like a German-Hebrew grammar, you could be well accommodated. This correspondent wore out two pair of sandals and a perfectly cool temper while explaining in at least ten book shops that if you couldn't

read German, you couldn't find much light in a German Grammar. Yes, the Germans are going about this business of learning Hebrew in a wholesale manner. One newcomer was heard to remark, "We won't learn Hebrew as quickly as other people who come to Palestine, but we will learn it more correctly."

Some of the immigrants seem to be exercising this same efficiency in locating themselves. Many of its reports at least a fortnight to become what we term "adjusted" to physical Palestine. We remain in hotly fretting over the complications involved in searching for a room in a strange city where you don't know the language. Recently a young German girl shared a hotel room with this correspondent on the first night of her arrival. Late the following afternoon she returned to park her baggage. Without speaking Hebrew, she had secured a clerical position and a room with a terrace and private entrance for one pound, thirty (although the rug of its are having three and fifty pounds for a room having of the shortest wall to be carved by the new immigration.)

And so the melting continues—merely for money, really for others. This week at a luncheon this correspondent met a cinema photographer who wants to make pictures here in Haifa; an architect consultant who is starting companies in all cities and hamlets; a woman dentist who would continue her specialty of straightening protruding teeth and also establish a branch of the Stomatologist (an international professional women's club).

There was the pretty blonde girl who, over a glass of tea in an Allenby Street coffee house, confided in her limited English vocabulary that she has a position as a "propagandist" for a drug company. And in Germany? She had been studying medicine. Where is she living? In a room in Rothschild Boulevard "where the water runs always hot" for a few pounds a month. How long has she been in the country? Five days and a half.

There was the German boy who offered his assistance when we were haggling with an Arab over the purchase of a couple of red hick. He concluded the bargain and volunteered to carry the bags. What is he doing? Painting signs. And in Germany? He was an artist, the prettiest, several interesting studies from the inside pocket of his dirty overalls; invites us to come to his studio here for a sitting and departs with the most formal of conventional bows once achieved in a note of farewell.

It is seven o'clock in the morning and a capable young person is studiously dipping into a jar of kash. She tells us that she must hurry in order to be in her seat in half an hour. She is working as a housemaid to improve the wages of her husband who is trying his hand as a plasterer. It is all rather an adventure. She is eighteen and he but a year older. The Hitler epidemic brought about a hasty marriage and now there are two rooming in Tel Aviv.

And so the pot is boiling—with good comely as well as tragedy in the bubbles.

- 5 אגרון, **אסיר הנאמנות**, עמ' 79.
- 6 אלכסנדר צביאלי, "ג'רוזלם פוסט' 60 שנות היסטוריה", קשר, 12 (1992), עמ' 37.
- 7 אידה דוידוביץ, "הפרשנית של חיי הארץ, שנה למותה", **דבר הפועלת**, 7-8 (1951), עמ' 154.

שדיבר אידיש ועברית, הפך את האנגלית לשפתו. הוא היה לעיתונאי ועורך בעיתונים באידיש: **יידישע וולט** ו**יידישע פאלק**. במלחמת העולם הראשונה התנדב לגדודים העבריים. הוא לחם בארץ ישראל לצדם של בן-גוריון ויצחק בן-צבי שהפכו לידידיו, ולאחר שחרורו החליט להשתקע בארץ. הוא עבד כעיתונאי בלשכת העיתונות של הוועד הציוני והפך לעורכו של כתב העת הציוני *Palestine Bulletin* ולכתב חוץ של עיתונים שונים. יעקב לוריא, אביו של סגן העורך והעורך השני של העיתון, טד לוריא, היה לבעל המניות העיקרי של העיתון.